

УДК:811.02.1.

Zulfiya AKMALOVA,

O'zbekiston Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti o'qituvchisi

E-mail: zulfiyanigmatullaevna86@gmail.com

TDTU, "Chet tillar" kafedrası f.f.f.d. dotsenti Sh.A.Bekmurotova taqrizi asosida

PRINCIPLES OF CREATING AND USING INTERACTIVE PLATFORMS IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Annotation

The article highlights the didactic, methodological and technical principles of the development and effective use of interactive platforms in the process of teaching a foreign language. Platform architecture, content design, evaluation and training analytics, user experience (UX), inclusiveness, and information security criteria are offered in a systematic view based on digital pedagogy approaches such as TPACK and SAMR. The blended learning (mixed education) and flipped classroom (reverse Class) models also provide practical platform usage guidelines, course module pattern, quality indicators, and implementation steps.

Key words: interactive platform, CALL, TPACK, SAMR, LMS/LXP, CEFR, training analytics, format evaluation, gamification, SCORM/xAPI, LTI, UX/UI, inclusive education.

ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ ПЛАТФОРМ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В статье освещаются дидактические, методические и технические принципы разработки и эффективного использования интерактивных платформ в процессе обучения иностранному языку. Основываясь на подходах цифровой педагогики, таких как track и samr, архитектура платформы, дизайн контента, оценка и аналитика обучения, пользовательский опыт (UX), инклюзивность и критерии информационной безопасности предлагаются в систематическом виде. Модели blended learning (смешанное обучение) и flipped classroom (перевернутый класс) также предоставляют практические инструкции по использованию платформы, образец модулей курса, показатели качества и этапы внедрения.

Ключевые слова: интерактивная платформа, Call, track, samr, LMS/lxp, CEFR, аналитика обучения, форматная оценка, геймификация, SCORM/xapi, LTI, UX/UI, инклюзивное образование.

CHET TILINI O'RGATISHDA INTERAKTIV PLATFORMALAR YARATISH VA ULARDAN FOYDALANISH TAMOIYILLARI

Annotatsiya

Maqolada chet tilini o'rgatish jarayonida interaktiv platformalarni ishlab chiqish va ulardan samarali foydalanishning didaktik, metodik va texnik tamoyillari yoritiladi. TPACK va SAMR kabi raqamli pedagogika yondashuvlari asosida platforma arxitekturası, kontent dizayni, baholash va o'quv-analitika, foydalanuvchi tajribasi (UX), inkluzivlik va axborot xavfsizligi mezonlari tizimli ko'rinishda taklif etiladi. Shuningdek, blended learning (aralash ta'lim) va flipped classroom (teskari sinf) modellarida platformadan foydalanish bo'yicha amaliy yo'riqnomalar, kurs modullari namunasi, sifat ko'rsatkichlari va joriy etish bosqichlari taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: interaktiv platforma, CALL, TPACK, SAMR, LMS/LXP, CEFR, o'quv-analitika, formatif baholash, gamifikatsiya, SCORM/xAPI, LTI, UX/UI, inkluziv ta'lim.

Raqamli transformatsiya sharoitida chet tillarini o'qitish jarayoni kommunikativ kompetensiyani real muloqotga yaqin sharoitda shakllantirishni talab etadi. Shu maqsadda interaktiv platformalar – o'quv kontentini modul ko'rinishida taqdim etish, ko'pkanalli muloqot, avtomatlashtirilgan va o'qituvchi boshqaruvidagi baholash, shuningdek, moslashuvchan (adaptiv) ta'limni ta'minlaydigan ekotizim sifatida – muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqola platformalarni yaratish va ulardan foydalanishning konseptual tamoyillarini taklif etadi.

Kompyuter yordamida til o'rgatish (CALL) nazariyasi chet tilidagi kommunikativ kompetensiyani multimodal muhitda shakllantirishni ta'minlaydi: tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalari matn, audio, video, interaktiv simulyatsiyalar hamda nutqni avtomatik tanish (ASR) kabi vositalar bilan qo'llab-quvvatlanadi. Konstruktivizmga ko'ra, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o'quvchining faoliyatida

quriladi; shu boisdan interaktiv platforma real hayotga yaqin ssenariylar asosidagi topshiriqlarni, hamkorlikka yo'naltirilgan o'qishni va muammoli vaziyatlarda muloqotga kirishishni rag'batlantirishi zarur. Bunday muhitda autentik materiallar, situativ dialoglar, rol-o'yinlar va ijodiy yozma topshiriqlar o'quvchining shaxsiy tajribasi bilan bog'lanib, tilni qo'llashga undaydi.

Platforma dizaynida TPACK modeli markaziy o'rin tutadi: mazmun (Content), pedagogika (Pedagogy) va texnologiya (Technology) o'zaro integratsiyalashgan holda ko'zda tutiladi. Ya'ni, o'quv maqsadlari, metodlar va media vositalar bitta yaxlit tizim sifatida loyihalanadi: masalan, talaffuzni rivojlantirish maqsadi uchun ASR asosidagi topshiriqlar, leksikani faollashtirish uchun mikro-o'yinlar va kontekstual kartochkalar, yozuv ko'nikmasini mustahkamlash uchun avtomatik matn tahlili va o'qituvchi mulohazasi bir zanjirda ishlaydi. SAMR modeli esa texnologiya darsni

qanchalik yangicha tashkil etayotganini baholashga yordam beradi: soddalashtirishdan boshlab (masalan, qog'oz testni onlayn shaklga ko'chirish) to'la qayta ta'riflashgacha (ilgari mumkin bo'lmagan topshiriqlar – masalan, boshqa mamlakatdagi o'quvchilar bilan sinxron video-muloqot, korpuslardan real vaqt qidiruv yoki multimodal loyiha ishlari). Maqsad yuqori bosqichga – o'qitish jarayonini qayta loyihalash darajasiga chiqish bo'lib, bunda talaba haqiqiy kommunikativ vaziyatlarda tilni qo'llaydi.

Interaktiv platformadagi o'quv jarayonini CEFR darajalari bilan moslashtirish tizimlilikni ta'minlaydi. O'quv natijalari "can do" bayonlari asosida aniq ifodalanadi va topshiriq dizayniga to'g'ridan-to'g'ri singdiriladi; baholash mezonlari (rubrikalar) ham CEFR deskriptorlariga tayangan holda ishlab chiqiladi. Bunda diagnostik kirish testi, modul yakuni va yakuniy sinovlar o'rtasidagi farq, ko'nikmalar kesimidagi taraqqiyot dinamikasi o'lchanadi. Shaxsiylashtirilgan yo'nalish (learning path)lar qiyinchilik darajasini moslashtirib boradi, bu esa o'quvchi motivatsiyasini saqlashga xizmat qiladi.

Didaktik-dizayn tamoyillari natija markazida bo'lishi kerak. Har bir modul aniq o'quv natijasi bilan ochilib, o'sha natijaga xizmat qiladigan interaktiv faolliklar zanjiri bilan tugaydi. Mikrota'lim yondashuvi darslarni 10–15 daqiqalik bo'laklarga ajratib, "spaced repetition" va "retrieval practice" kabi usullar orqali barqaror xotirani mustahkamlaydi. Topshiriqlar spektri muvozanatli bo'lishi zarur: avtomatlashtiruvchi mashqlar (drill) til shakllarini mustahkamlasa, aloqa yo'naltirilgan vazifalar (dialoglar, muammoli muloqot, shakllarni to'ldirish va video-reaksiyalar) tilni haqiqiy maqsadda qo'llashni ta'minlaydi. Gamifikatsiya elementlari (belgilar, ballar, reytinglar) ichki motivatsiyani so'ndirmaslik uchun maqsadga muvofiq va me'yorida qo'llanadi. Multimodal muhit matn, audio, video va interaktiv simulatsiyalarni uyg'unlashtirib, differensial o'qitishga sharoit yaratadi. Inklyuzivlik nuqtai nazaridan platforma WCAG mezonlariga mos bo'lishi, altyozuvlar, subtitrlar, klaviatura navigatsiyasi va yuqori kontrast rejimlarini ta'minlashi, shuningdek, mobil-first tamoyiliga amal qilishi lozim. Akademik halollikni qo'llab-quvvatlash uchun proktorlikdan tashqari yechimlar – ochiq kitob (open-book) dizayni, variantli topshiriqlar, ijodiy javoblarni talab qiluvchi vazifalar va plagiatni aniqlash integratsiyalari qo'llanadi.

O'quv faoliyatini qayd etishda SCORM yoki xAPI (TLA) qo'llanadi, bu ma'lumotlarni Learning Record Store'da jamlashga imkon beradi. LTI orqali uchinchi tomon ilovalari ulanadi, SSO (OAuth2) va TLS yordamida xavfsiz kirish yo'lga qo'yiladi. Rollar-huquqlar matritsasi boshqaruvni tartibga soladi, muntazam xazira nusxa va audit log-lari barqarorlikni ta'minlaydi. Kengaytiriluvchanlik uchun bulutli infratuzilma, CDN va monitoring vositalari qo'llanadi, yuklama testlari esa barqaror ishlash ko'rsatkichlarini kafolatlaydi. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish uchun minimallashtirish, anonimlashtirilgan analitika, ma'lumotni saqlash muddatlarini aniq belgilash va foydalanuvchi roziligi bilan ishlash asosiy tamoyil bo'lib qoladi. Mahalliyashtirish – o'zbek, rus va ingliz interfeyslarini qo'llab-quvvatlash, lotin–kirill konvertatsiyasi va dars ichida o'zbekcha ko'makchi tushuntirishlar – foydalanuvchi tajribasini sezilarli yaxshilaydi.

UX/UI nuqtai nazaridan kognitiv yukni boshqarish muhim: minimalistik dizayn, izchil navigatsiya va bir ekranda bitta asosiy harakat tamoyili loyiha markazida bo'lsin. Kirishdagi friksiyani kamaytirish – "bir klikda davom etish", obyektli joyida tahrirlash (inline editing), kontekstli maslahatlar (tooltips) – talaba e'tiborini o'qishga yo'naltiradi. Rollarga mos interfeys ham zarur: o'qituvchi uchun soddalashtirilgan kurs-konstruktori, talaba uchun aniq

ko'rsatkichli progress indikatori va yaqinlashib kelayotgan vazifalar bandi. Xatolarni oldini olish va ulardan tiklanish ssenariylari (undo/redo, aniq ogohlantirishlar) ham UX sifatining ajralmas qismidir.

Platformadan foydalanish metodikasi aralash va teskari sinf modellari ayniqsa samarali. Aralash ta'limda auditoriya va onlayn muhit o'zaro to'ldiradi: sinfda muloqot va muhokama, platformada tayyorgarlik va mustahkamlash amalga oshiriladi. Teskari sinfda esa talaba uyda video va mikro-darslar bilan tanishib keladi, auditoriyada esa murakkab muammoli vazifalarni bajaradi, bu esa o'qituvchiga konstruktiv fikr-mulohaza berishga ko'proq vaqt ajratish imkonini beradi. Baholash "o'qish uchun baholash" tamoyiliga mos tashkil etiladi: tezkor mini-quizlar, o'z-o'zini baholash ro'yxatlari, tengdosh mulohazasi va shablonlashtirilgan ovoqli/yozma feedback talabani xatolar profilini aniqlashga va shaxsiy tavsiyalar berishga xizmat qiladi. Og'zaki ko'nikmalarni baholashda ASR asosidagi avtomatik qayta aloqa, yozma ishda esa matn-analitika vositalari samarali bo'ladi; yakuniy baholash rubrikalar orqali shaffoflashtiriladi.

O'quv-analitika platformaning "yuragi"dir. Davomiylik, faol vaqt, topshiriq murakkabligi, qaytishlar soni, modul bo'yicha muvaffaqiyat kabi ko'rsatkichlar paneli (dashboard) o'qituvchiga vaqtida aralashish imkonini beradi. Kirish va yakuniy testlar orasidagi farq taraqqiyot dinamikasini ko'rsatadi, ko'nikmalar kesimidagi issiqlik xaritalari qaysi soha ko'proq e'tibor talab qilishini bildiradi. Erta ogohlantirish tizimi xavf ostidagi talabalarni aniqlab, ularga mentorlik uchrashuvlarini taklif qiladi. Shu bilan birga, analitika etikasi muhim: haddan tashqari kuzatuv o'rniga maqsadli va agregatsiyalangan ma'lumotlardan foydalanish, foydalanuvchi roziligini ta'minlash va adolat tamoyillariga rioya qilish talab etiladi.

Raqamli madaniyat va xavfsiz muloqot platformadan foydalanishning ajralmas qismidir. Netiket qoidalariga rioya qilish, manbalarni to'g'ri keltirish, AI yordamidan halol foydalanish (masalan, tarjima yoki matn yozishda avtomatlashtirilgan vositalarni ko'rsatish va ularni o'quv maqsadlariga mos darajada qo'llash) majburiy hisoblanadi. Profil va ma'lumotlar maxfiyligini saqlash, parollarni himoyalash, ikki faktorli autentifikatsiya kabi choralar foydalanuvchilar ishonchini mustahkamlaydi.

Kurs va platformani joriy etish metodologiyasi izchil ketma-ketlikni talab etadi. Avvalo talab tahlili o'tkazilib, maqsadli auditoriya profili, CEFR darajasi, qurilma va internet imkoniyatlari, vaqt yuklamasi aniqlanadi. So'ng o'quv natijalari va malaka xaritasi ishlab chiqilib, har bir ko'nikma uchun deskriptorlarga tayangan topshiriqlar loyihalaniadi. Kontent autentik materiallar va mikrotopshiriqlar asosida yaratiladi; talaffuz, leksik va grammatik bloklar ijtimoiy-madaniy kontekst bilan boyitiladi. Baholash dizaynida formatif va summativ elementlar uyg'unlashtiriladi, og'zaki baholash uchun ASR-feedback, yozma ishlar uchun rubrikalangan tahlil qo'llanadi. Pilot bosqichi va A/B sinovlaridan so'ng texnik va didaktik kamchiliklar bartaraf etiladi, o'qituvchilar uchun qisqa moduly malaka oshirish (micro-credential) dasturlari tashkil qilinadi, talabalar uchun tushunarli "onboarding" yo'riqnomalari taqdim etiladi. Keyingi bosqichlarda oylik analitika hisobotlari asosida uzluksiz takomillashtirish amalga oshiriladi.

Sifatni boshqarish ko'rsatkichlari aniq belgilansa, platforma natijadorligi o'lchanadi: pedagogik jihatdan o'quv natijalari bilan topshiriqlar mosligi, CEFR deskriptorlariga uyg'unlik va feedback sifati; texnik jihatdan sahifa yuklanish vaqti, xatoliklar soni, mobil moslashuvchanlik hamda barqaror ishlash ko'rsatkichlari; UX kesimida foydalanuvchi yo'llarining soddaligi, yordam elementlarining yetarliligi va

kirish imkoniyati. Natijaviylik "kirish–chiqish" testlaridagi farq, kursni yakunlash ulushi, qaytishlar chastotasi va foydalanuvchi qoniqishi (NPS) bilan baholanadi.

Amaliyotda uchraydigan muammolarni oldini olish mumkin. Platformachilikka berilib, maqsadga xizmat qilmaydigan funksiyalarni ko'paytirish o'rniga, har bir element o'quv natijasiga xizmat qilishi shart. Raqamli tafovut sharoitida mobil-first dizayn, oflayn paketlar va past trafik rejimi muhim. Motivatsiyaning pasayishi gamifikatsiyani ma'no bilan uyg'unlashtirish, jamoaviy vazifalar va shaxsiy progress xaritasi orqali yengiladi. Kognitiv yukni oshirib yubormaslik uchun mikromodullar va "bir sahifa – bitta maqsad" qoidasiga amal qilinadi. Akademik halollikni ta'minlashda variantli,

kontekstga xos va ijodiy yechim talab qiladigan topshiriqlar afzal.

Xulosa qilib aytganda, interaktiv platformalar chet tilini o'qitishni real muloqotga yaqinlashtiradi, individual trayektoriyalar orqali shaxsiylashtirilgan o'rganishni ta'minlaydi va o'quv-analitika asosida tezkor pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini yaratadi. Ularni samarali joriy etish didaktik maqsadlar, texnik standartlar, UX va inklyuzivlik mezonlarining uyg'un tizimda ishlashini talab etadi. Mazkur maqolada bayon etilgan nazariy asoslar, dizayn va foydalanish tamoyillari hamda metodik tavsiyalar platformalarni maqsadga muvofiq loyihalash, barqaror ekspluatatsiya qilish va natijadorlikni oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Chapelle, C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
2. Dudeney, G.; Hockly, N. How to Teach English with Technology. Harlow: Pearson Longman, 2007.
3. Ellis, R. Task-Based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press, 2003.
4. Garrett, N. Computer-Assisted Language Learning: Trends and Issues Revisited // The Modern Language Journal. – 2009. – Vol. 93, Issue s1. – P. 719–740.
5. Hubbard, P. (ed.). Computer Assisted Language Learning: Critical Concepts in Linguistics. London: Routledge, 2009.
6. Krashen, S. The Input Hypothesis: Issues and Implications. London: Longman, 1985.
7. Mishra, P.; Koehler, M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.
8. Puente, R. R. Transformation, Technology, and Education: SAMR Model. (Taqdimot materiallari). – 2013.
9. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe, 2020.
10. ISO/IEC 40500:2012. Information technology – W3C Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0. Geneva: ISO, 2012.